

L'interés per l'edat moderna¹

Vicent Josep Escartí
Universitat de València

Probablement no resultarà exagerat si afirmem que, en els darrers anys, entre els investigadors de la literatura i la cultura en català s'ha generat un major interès per una època que, fins fa no res –i encara ara, en alguns llocs– es considerava de *decadència* i que, com més va més, descobrim que, amb les seues ombres i tot, va ser un període fèrtil per a les lletres i va donar fruits destacats que, si de vegades no són del gust que ara impera, pels seus temes específics o pels models lingüístics escollits, no és menys cert que, amb tot, mostren la riquesa cultural del seu temps, tant com ho feien els productes d'èpoques anteriors i tal com ho farien els dels períodes successius.

Arribar a aqueixa visió d'un espai cronològic que ben bé abraçava més de tres-cents anys, no ha estat fàcil. Ens referim a nivell bibliogràfic. De fet, amb una edat mitjana esplendorosa –els cronistes, Llull, Eiximenis, Metge, March, Martorell, Roig, Corella, Isabel de Villena i uns quants més– i una renaixença que s'havia encarregat de valorar-la i difondre-la, a més d'autoerigir-se en el moviment cultural que *redreçava* el camí *torçut* de la nostra cultura, evidentment, el que hi havia enmig –entre el 1500 i el 1833– havia de ser notòriament *decadent*. Així, “període negatiu”, “dolorosa experiència”, “desintegració”, “descomposició”, “enfonsament”, “abandonament”, “crisi”, etc., són mots que es barrejaven sovint per definir el temps en què a les terres de parla catalana s'havia produït un renaixement d'inspiració italiana fecundíssim –posarem com exemple la cort dels virreis ducs de Calàbria, a València–, o havia esclatat un barroc potent –com el del rector de Vallfogona i el de Morlà–, o l'il·luminisme havia donat mostres tan interessants com els grups d'il·lustrats valencians i catalans o un autor teatral com Joan Ramis. En definitiva, una ullada al conjunt feia veure que, si més no, incorriem en algunes contradiccions.

Als anys 70 del segle XX, va ser Joan Fuster –si no ens errem– el primer a demanar que l'etiqueta de *Decadència* calia substituir-la per altres més operatives i equiparables amb les de la resta de les cultures europees del nostre entorn natural. De fet, mantenir-la –i açò ja ho afegim nosaltres–, sols podia aprofitar per remarcar les nostres particularitats com a cultura però en negatiu: durant més de tres segles, el nostre país no havia estat al nivell dels altres. El culpable d'això estava clar. Però, si aquest discurs podia resultar atractiu als homes de la renaixença i ja els va aprofitar per valorar encomiàsticament les seues creacions literàries o les seues actuacions culturals –a les quals no restem cap mèrit–, és evident que ara, a les acaballes del XX i començaments del XXI, aquell esquema *Segle d'Or-Decadència-Renaixença* ja no podia ser satisfactori.

¹ Aquest treball s'inscriu en la matriu dels projectes competius d'investigació “Constitució d'un Corpus per a la Gramàtica del Català Modern” (fiançat per l'Institut d'Estudis Catalans [PT2012-S04-MARTINES]), “Gramàtica del Català Modern (1601-1834)” (fiançat pel MINECO, Ref. FFI2012-37103), Digicotracam (Programa PROMETEO de la Generalitat Valenciana per a Grups d'Investigació en I+D d'Excel·lència [Ref.: PROMETEO-2009-042], “aquest és un projecte cofinançat pel FEDER de la UE”), “Grup d'Investigació en Tecnologia Educativa en Història de la Cultura, Diacronia lingüística i Traducció” (fiançat pel Vicerectorat de Tecnologia i Innovació Educativa de la UA [Ref. GITE-09009-UA]). Tots aquests projectes se situen en la matriu l'Institut Superior d'Investigació Cooperativa IVITRA [ISIC-IVITRA] de la Generalitat Valenciana (ISIC/012/042).

Més d'una dècada després que Fuster –apassionat estudiós del període, al que va dedicar bona part dels seus treballs sobre la història de la llengua i de la cultura– demanàs aquell canvi, iniciatives com les d'Albert Rossich –amb un congrés dedicat al “barroc català” (Girona, 1987)– i d'altres estudiosos –entre els quals cal destacar Eulàlia Duran, Pep Valsalobre, Antoni Ferrando, Joaquim Martí, etc.– començaven a posar de relleu que l'edat moderna –etiqueta que acabà per imposar-se a l'hora de definir l'espai cronològic entre l'edat mitjana i l'època contemporània– era un univers molt més ric, divers i fecund del que ens havien mostrat els primers esquemes, clarament reduccionistes.

En aquesta línia de col·laborar a conèixer un període que ha estat menystingut en bona mesura durant bona part del segle XX, és en la que s'inscriu aquest monogràfic d'eHumanista/IVITRA, que hem coordinat i que ara presentem. Evidentment, quan ens el vàrem plantejar era tant el que hi quedava per fer –el que encara resta per saber–, que per necessitat havia de ser, el seu resultat –i ja des de la concepció–, heterogeni. Ens cal continuar posant bases per conèixer més, per saber-ne més. Una bona prova d'això és que només recentment –després de més de vint anys d'estudis particularistes– Albert Rossich i Pep Valsalobre han pogut donar a la llum unes primeres propostes d'*històries de la literatura de l'edat moderna –Literatura i cultura catalanes (segles XVII-XVIII)*, Barcelona, UOC, 2007; *Literatura catalana moderna (siglos XVI-XVIII)*, Madrid, Síntesis, 2011– o s'ha elaborat, sota la direcció del mateix Rossich, un volum col·lectiu –*Panorama crític de la literatura catalana. Edat moderna*, Barcelona, Vicens Vives, 2011– que, amb tot, encara demanen més dades, més estudis, més treballs basats en noves edicions de textos, amb els respectius comentaris assenyats, per part dels estudiosos, per tal de poder conèixer millor el món cultural i literari dels segles XVI, XVII i XVIII a casa nostra. Amb l'afegit que, aquells tres segles varen ser, també, els d'una major fragmentació cultural i política –de vegades no tan diferent– entre els tres grans territoris de llengua catalana. Les circumstàncies històriques de cadascun d'ells, segurament, els portà a aquella diferenciació fins i tot onomàstica, pel que fa al nom de la llengua –*català, valencià, mallorquí, menorquí*, etc.–, però també creant estructures culturals, editorials i literàries fins a cert punt aïllades i, en molts casos, autònomes. Ara bé: no sempre sense relació entre uns centres i els altres, com cada vegada més s'està posant de relleu.

En qualsevol cas, els articles ací aplegats són, sempre, noves peces del gran retaule de l'edat moderna que, a poc a poc, anem reconstruint. Amb aquests pressupòsits hem volgut, doncs, que el resultat fos ampli i variat, com els mateixos segles que tracta d'il·lustrar.

Al renaixement han dedicat els seus esforços diferents treballs. Així ho han fet el professor de la Universitat de València, Marco Antonio Coronel, en analitzar la influència de Pero Mexia sobre l'obra del cronista Rafael Martí de Viciàna, i el professor de la Universitat de les Illes Balears, Gabriel Ensenyat, que ha centrat la seua atenció en un escrit misògin del també cronista Joan B. Binimelis. A un altre autor del renaixement s'ha dedicat Óscar Perea Rodríguez, de la University of California (Riverside), que ha fet un dens recorregut per la biografia de Serafí de Centelles i n'ha destacat les seues aportacions a la nova literatura que sorgia en aquell moment. D'altra banda, l'investigador de la Universitat de València Josep Ribera Ribera s'ha centrat en els aspectes de mimesi, harmonia i decòrum i el tractament que reberen par part d'alguns dels nostres autors renaixents. Finalment, Emilio Callado Estela, de la Universitat CEU-Cardenal Herrera fa una aproximació a la celebració de justes poètiques i altres manifestacions literàries i religioses

al voltant de la Immaculada Concepció, a la València del XVI, com un fenomen cultural de relleu.

Pel que respecta al barroc i les seues manifestacions literàries, comptem amb el treball de l'investigador de la Universitat de València Antoni López Quiles, el qual analitza com els predicadors del XVII es varen veure en la necessitat de traduir fragments bíblics a la llengua del poble, tot i les prohibicions oficials, si volien difondre la paraula de Déu en els seus sermons. Albert Rossich, professor de la Univesitat de Girona, dóna a conèixer en primícia l'existència i l'acurada descripció d'un important manuscrit que conté obres del poeta català Josep Blanch, mentre que l'investigador Raül Hernández aporta una lectura dels treballs de l'autor barroc valencià Pere Jacint Morlà.

Encara de regust barroc, però ja centrats en el segle XVIII, trobem el treball de Vicent Josep Escartí, de la Universitat de València, que publica per primera vegada l'obra completa en català del morellà Carles Gassulla Martí d'Ursino, el qual és, encara a hores d'ara, pràcticament desconegut. Per una altra part, Joan Peytaví, professor de la Univesitat de Perpinyà fa un acurat estudi sobre els escrits memorialístics del clergue rossellonés Anton Ribes.

Finalment, de començaments del XIX –encara que amb un marcat regust barroc en algun cas– són els objectes d'interés dels treballs del professor de la Universitat de València, Joaquim Martí Mestre –que es dedica a comentar algunes obres fins ara desconegudes–, del professor del Conservatori Superior de Música “Salvador Seguí” de Castelló, Joan Carles Gomis –destinat a l'anàlisi dels gojos i la seua utilització ideològica al Set-cents–, i de l'investigador de la Universitat de València Adrià Martí Badia –interessat en les idees lingüístiques de l'erudit Marc Antoni d'Orellana.

Per últim, un estudi del professor Rafael Roca, de la Universitat de València, remarca com els homes de la renaixença també s'interessaren pels autors de l'edat moderna, i, en aquest cas, ho fa analitzant una obra de Josep Maria Puig i Torralva i de Francesc Martí i Grajales, publicada ja el 1883.

En definitiva, els catorze treballs ací aplegats són mostres excel·lents de les múltiples direccions que ens ofereix la investigació en els segles de l'edat moderna i han de ser, necessàriament, una passa avant en la confecció de la imatge d'aquella època que cada dia més anem veient amb més llum i amb menys ombres.